

KTO PYTA, NIE BŁĄDZI

ROZMAWIAŁA: AGATA DOMAŃSKA / FOTO: SHUTTERSTOCK

WŁAŚCIWIE SKONSTRUOWANE PYTANIE MA WARTOŚĆ INFORMACJI, KTÓRĄ MOŻNA ZA JEGO POMOCĄ UZYSKAĆ.

Farmaceuta musi umieć słuchać – pacjenci tego oczekują. Ale musi umieć także zadawać pytania. Nie uczą tego na studiach, niewiele jest kursów doszkalających poświęconych temu tematowi – a przecież jest bardzo ważny! Sztuka właściwego zadawania pytań przydaje się w dwójnasób. Po pierwsze: pomaga prawidłowo zdiagnozować pacjenta. Nie każdy potrafi od razu powiedzieć, czego potrzebuje. Czasem za pomocą pytań trzeba razem z pacjentem złapać odpowiedni trop. Po drugie: właściwie zadane pytanie może pacjenta otworzyć, pomoże nawiązać z nim więź, nic porozumienia. Niewłaściwie – zamknie kontakt. I pacjent nie tylko nic od nas nie kupi, ale pójdzie do innej apteki. W jaki sposób zadawać pytania, by uzyskać maksimum ważnych dla nas informacji? Wyjaśnia nam Grażyna Brzeska, coach i specjalista NLP.

Zanim zaczęłyśmy oficjalny wywiad, mówiła Pani, że można przejmować kontrolę poprzez zadawanie pytań. To bardzo ciekawe i o tym chciałabym chwilę porozmawiać.

To dobry temat! Wyobraźmy sobie sytuację, w której mamy do czynienia ze zdenerwowanym

pacjentem. Mamy do wyboru dwie reakcje: defensywną i konfrontacyjną. Jeśli wybierzemy defensywną, zaczniemy się tłumaczyć, że co my możemy na to poradzić, takie są przepisy albo sytuacja i nie ma w tym naszej winy. To nic nam nie da na dłuższą metę. Lepsza będzie reakcja konfrontacyjna.

Naprawdę? Wydaje mi się, że pójsię na konfrontację z pacjentem to raczej zły pomysł...

Bo my wcale nie chcemy iść na konfrontację z pacjentem, tylko z sytuacją! Choćby nie wiem, jak bardzo zdenerwowany był pacjent – ta sytuacja nie jest groźna. Nieprzyjemna – tak, ale

SKORO NASZE PYTANIA MAJĄ BYĆ EMPATYCZNE I ZADANE Z TROSKĄ, TRZEBA POŚWIĘCIĆ PACJENTOWI CAŁĄ NASZĄ UWAGĘ.

groźna nie jest. Więc nie ma się co bronić, bo przecież nikomu nic się nie stanie. Zamiast więc czymś uciekać do górnołotnych stwierdzeń (*Co ja mogę...*), lepiej przejąć kontrolę nad sytuacją. Jedną z metod przejmowania kontroli jest zadawanie pytań.

Rozumiem, że te pytania powinny być sformułowane we właściwy sposób?

Już sam proces zadawania pytań pomaga odzyskać kontrolę, bo proszę sobie przypomnieć: kto w dorosłym życiu zazwyczaj zadaje pytania? Osoba starsza stopniem lub posiadająca władzę, pozwalającą jej zadawać pytania i spodziewać się wyjaśnień i odpowiedzi. Zadając pytania, już stawiamy się w pozycji władzy, osoby kontrolującej sytuację. Ale właściwe sformułowanie pytań też jest ważne, ponieważ mamy w tym konkretny cel: chcemy zebrać całą uwagę i skierować ją na pacjenta.

stało się coś jeszcze, w czym dokładnie leży problem itp. Odpowiedź na każde pytanie jest jak wypuszczenie odrobiny pary z garnka, w którym pod pokrywką buzuje – z każdą odpowiedzią napięcie w naszym rozmówcy jest mniejsze.

Alte pytania stricte merytoryczne też zadajemy?

Oczywiście, ale też najlepiej jako serię pytań: *Jak długo bierze pan ten lek? W jakiej dawce? Czy od samego początku jest to ta sama dawka?* Zadajemy szereg pytań, które odwrócą uwagę pacjenta od gniewu i przywrócą ją do niego samego i jego potrzeby. Wygraliśmy, kiedy pacjent zacznie mówić o sobie, bo – jak wiadomo – wszyscy lubimy o sobie mówić (śmiech).

Czyli pytania muszą być empatyczne...

Tak. Powinny to być proste pytania, nacechowane zainteresowaniem pacjentem jako pacjentem, ale i jako człowiekiem. Pytajmy o to, co się stało, jak to się stało, jaki stan wywołuje to u tej pani/pana, czy

Powiedzieć pacjentowi, że jest entą osobą, która ma ten sam problem?

Można. To zadziała na zasadzie społecznego dowodu słuszności. Tę zasadę często wykorzystujemy, mówiąc: *Ten lek pomaga wielu moim pacjentom* – a ludzie wtedy myślą: *No, skoro pomaga innym, to i mnie pomoże*. Tutaj zadziała na zasadzie: *O, a więc nie tylko ja mam ten problem*. Z jednej strony, co pacjenta obchodzi, że nie jest w tej sprawie jedyny. Ale z drugiej, świadomość: *Nie tylko ja się z tym borykam* sprawia, że czuje się częścią grupy, a w związku z tym jest mniej osamotniony w zderzeniu z tym kawałkiem życia.

Jakie jeszcze pytania w tej sytuacji nam pomogą?

Można zapytać: *Czy mogę dla pana sprawdzić bazę leków? Czy mógłby pan poczekać chwilę, a ja wykonam w pana sprawie parę telefonów?* Nawet jeśli przy poprzednich pacjentach już robiliśmy to samo –

POWINNIŚMY W MIARĘ MOŻLIWOŚCI UNIKAĆ PYTAŃ ZAMKNIĘTYCH.

sprawdzaliśmy obecność leku na stronie hurtowni czy dzwonił się zapytaniem – dla tego pacjenta trzeba zrobić jeszcze raz to samo.

Nie wystarczy powiedzieć *Przed chwilą to sprawdzałam*?

Nie. Nawet jeśli tak rzeczywiście było, dla tego pacjenta znowu

to zrobimy. Powiedzmy: *Już dziś to dwa razy sprawdzałam, ale sprawdzmy jeszcze raz, może będziemy mieć szczęście i lek się właśnie pojawił*. Jeśli powiemy tylko: *Już to sprawdzałam*, pacjent poczuje, że go lekcewa-

żymy. Ale tutaj jest jednak pewien haczyk.

Jaki? Poproszę o wyjaśnienie!

Skoro nasze pytania mają być empatyczne i zadane z troską, trzeba poświęcić pacjentowi całą uwagę. Nie można pytać i słuchać odpowiedzi, wpatrując się w ekran monitora albo pisząc coś

w zeszycie – choćby to było robione dla pacjenta. Bo takie zachowanie to sygnał lekceważenia i tylko zaogni sytuację. Jeśli musimy coś naprawdę sprawdzić, trzeba uprzedzić o tym pacjenta: *Proszę dać mi sekundę, już to sprawdzam*.

Czyli trzeba uprzedzić pacjenta, że zabierzemy uwagę od niego i przeniesiemy ją na inny podmiot?

Tak. Jest czas na słuchanie odpowiedzi pacjenta i jest czas na szukanie rozwiązania dla jego problemu – i to są dwa różne czasy (śmiech). Możemy wziąć od pacjenta numer telefonu i obiecać, że jak tylko sytuacja się zmieni, zadzwonimy lub wyślemy SMS-a. Taki człowiek nie jest usatysfakcjonowany, ale też nie czuje się uprzedmiotowiony. Przeciwnie, wie, że jest w jakiś sposób zauważony, ważny.

No dobrze, to teraz wróćmy do samej sztuki zadawania pytań. Mówiła Pani, że zadane we właściwy sposób pytanie to połowa sukcesu. Szukamy więc pytania idealnego!

Tylko że takie pytanie nie istnieje! W coachingu też się go szuka od lat – ale na razie bezskutecznie (śmiech). Jednak trzeba uważać, zadając pytania, bo wcale nietrudno jest robić to źle.

Zatem może powiedzmy sobie, czego nie robić, jakie pytanie jest złym pytaniem?

Powinniśmy w miarę możliwości unikać pytań zamkniętych. To takie pytania, na które można odpowiedzieć tylko „tak” lub „nie”. Takie pytania sprawdzają się, kiedy chcemy pomóc pacjentowi w szybkiej autodiagnozie i mamy już jakieś podejrzenia. Ale zdenerwowany czy rozgniewany człowiek takimi pytaniami tylko się bardziej zdenerwuje.

Co dadzą pytania otwarte?

Dadzą pacjentowi możliwość wyrzucenia z siebie emocji i przeżyć.

Zmuszą go do myślenia. Pomogą ułożyć to, co go denerwuje lub boli. Na początku nie jest łatwo przedstawić się na inny tor zadawania pytań, bo farmaceuci są dokładni i konkretni. Ale wystarczy zapamiętać, że o każdą rzecz można zapytać, zaczynając pytanie nie od słowa „czy” (bo to się kończy pytaniem zamkniętym), ale od słów „jak”, „jaki”, „co”. Kolejny rodzaj kiepskich pytań, to pytania sugerujące odpowiedzi.

Może Pani podać przykład?

Pytania sugerujące są naszym sposobem na dzielenie się rozwiązaniem sytuacji – rozwiązaniem, które już stworzyliśmy w głowie. Na przykład zdenerwowanemu pacjentowi mówimy: *Czy nie sądzi pan, że uzyskałby pan lepsze rezultaty, gdyby się pan uspokoił?* Albo pacjentowi, który mówi o częstych bólach głowy, odpowiadamy: *Czy nie powinien mieć pan w domu leków przeciwbólowych?*

I co jest złego w tych odpowiedziach? Mówią prawdę!

Mówią, ale w niewłaściwy sposób. Wydzwięk jest taki: *Mógł pan przecież wpaść na to, żeby mieć zapas tabletek albo I po co pan tak się piekli, kiepsko radzi sobie pan z tą sytuacją.* Takie pytania mogą zostać odebrane jako przekąs albo próba potraktowania z góry.

Intuicyjnie jeszcze podejrzewam, że pytania powinny być jak najprostsze.

Powinny. Formułowanie pytań w sposób zawily też jest błędem. Niektórzy farmaceuci zadają to samo pytanie na trzy różne sposoby, wplatając w nie kilka potencjalnych rozwiązań i wiele niuansów. Zresztą, coachom też się to zdarza (śmiej). Pacjent wtedy ma wrażenie, że farmaceuta sam nie wie, o co chciałby zapytać.

I nie ma czasu wtrącić odpowiedzi...

To też. Chwila ciszy często sprawia, że rozmówca sam przejmuje pateczkę i zaczyna mówić. Ja rozumiem, że często zawile pytania powstają z obawy, czy pacjent nas dobrze zrozumie, i z chęci poprowadzenia go dobrą drogą. Ale naprawdę lepiej jako drogowskazy sprawdzają się pytania krótkie i konkretne.

Poproszę o przykład, bo nie rozumiem.

Załóżmy, że pacjent mówi: *Ostatni ból głowy nie dał się rozgonić apapem. My na to: To może jakiś inny środek przeciwbólowy, skoro apap na pana nie działa?* Pacjent z kolei: *Przecież ja wcale nie mówiłem, że apap na mnie nie działa. Działa, zawsze, tylko nie tym*

LEPIEJ JAKO DROGOWSKAZY SPRAWDZAJĄ SIĘ PYTANIA KRÓTKIE I KONKRETNE.

Warto zadać pytanie prosto i tylko raz – a potem się zatrzymać i zobaczyć, jaką drogą potoczy się rozmowa. Kolejny rodzaj pytań to pytania retoryczne.

Tych unikamy, prawda?

Tak. Są bezwartościowe w procesie uzgadniania stanowisk z pacjentem. I często tylko pogarszają sytuację, bo też są odbierane jako przekąs i traktowanie z góry. Unikajmy też pytań interpretujących, narzucających pacjentowi znaczenie jego wypowiedzi.

jednym razem. Proszę wziąć pod uwagę, że działamy w warunkach niepełnej informacji – nie wiemy wszystkiego; wiemy tylko tyle, ile pacjent nam zdradził.

Co więc w takiej sytuacji zrobić?

Lepiej posłużyć się parafrazą, czyli podsumować to, co powiedział pacjent, ale swoimi słowami: *Czy dobrze rozumiem, że podczas ostatniej migreny apap panu nie pomógł?* Pytania interpretujące są jedną z głównych przyczyn nieporozumień w życiu miłosnym

(śmiej). Tymczasem parafraza pomaga uniknąć nieporozumień. Unikajmy też pytań, zaczynających się od słowa „dlaczego”.

Dlaczego (śmiej)?

Ponieważ takie pytania z reguły zamykają rozmówcę. Nie tylko w takim pytaniu kwestionowane są jego motywy, ale też osąd sytuacji. Kiedy pytamy kogoś, dlaczego coś zrobił, zazwyczaj zmuszamy go do obrony własnych racji, do usprawiedliwiania się. I zamiast dialogu rozmówca przyjmuje postawę obronną.

Jak nie wpaść w tę pułapkę?

Najłatwiej słowo „dlaczego” zastąpmy słówkiem „co”. Zamiast pytać: *Dlaczego pan to zrobił?*, lepiej zapytać: *Co pana skłoniło do takiego postępowania?*

No tak, postawione w ten sposób pytanie ma od razu inny klimat!

Prawda? Ale proszę wziąć pod uwagę, że każda sytuacja wymaga trochę innego podejścia. Choć przedstawione tutaj zasady, generalnie, sprawdzają się, to są i wyjątki.

Na przykład?

Na przykład są sytuacje, w których pytania zamknięte są lepsze od otwartych. Pamięta pani, mówiłam o szybkiej autodiagnozie pacjenta. Proszę sobie wyobrazić, że przychodzi do nas ktoś, kto o zdrowiu wie niewiele albo nic, nigdy nie chorował – a przynajmniej nigdy nie musiał sam zadbać o swoje sprawy zdrowotne. Taka osoba będzie wdzięczna za szereg pytań zamkniętych, które – zadane jedno po drugim – pomogą jej sprawnie przejść do sedna problemu i jego rozwiązania. Zadawanie pytań otwartych ma sens, kiedy chcemy pomóc komuś upuścić trochę napięcia, ale nie wtedy, kiedy ktoś właściwie nie ma nic do powiedzenia – a już zwłaszcza, gdy przeraża go własna niewiedza, z którą się właśnie konfrontuje.

Bardzo dziękuję za rozmowę!